UTSTÄLLNINGSHANDLING

Förslag till översiktsplan för Rättviks kommun

Del 1 – Utmaningar och strategiska frågor

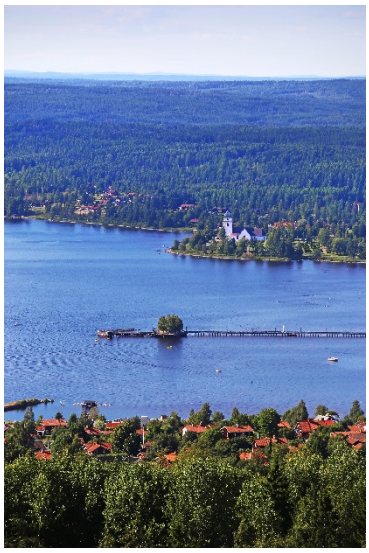

RÄTTVIKS KOMMUN

Förord

En översiktsplan visar kommunens vilja när det gäller användning av mark, vatten och bebyggelseutveckling för att skapa en god livsmiljö. Alla kommuner ska enligt plan- och bygglagen samt miljöbalken ha en aktuell översiktsplan som omfattar hela kommunens yta. En aktuell översiktsplan förenklar fortsatt arbete när kommunen ska detaljplanera ett område, lämna förhandsbesked/bygglov eller göra andra insatser.

Man kan säga att översiktsplanen beskriver vår kommuns vision i fysisk mening. Visionen ”Där tradition möter framtid” får nu också stöd av ett dokument som ska ge vägledning hur kommande fysisk planering ska inriktas. Rättviks tidigare översiktsplan var från 1992 och i stort behov av en uppdatering. Därför har kommunen under de senaste åren arbetat med att samla in material, inventera olika områden av kommunen och fått god hjälp av enskilda invånare och olika sammanslutningar. Det har givit oss en bra överblick över både hänsyn som måste tas och olika utvecklingsmöjligheter. Inte minst gäller det så kallade LIS-områden som står för ”Landsbygdsutveckling I Strandnära lägen” som är ett nytt inslag i kommunens översiktsplan. LIS innebär att särskilda skäl för landsbygdsutveckling kan användas där vi får större möjlighet att nyttja närheten till vatten. Till översiktsplanen knyts också tidigare framtagna tillägg till översiktsplanen i form av vindbruksplan och VA-plan.

Vi vill avslutningsvis tacka alla som bidragit till att ta fram och komplettera översiktsplanen under både förarbete och nyss avslutade samråd. Nästa tillfälle att lämna synpunkter är under utställningen av översiktsplanen som är nästa steg i arbetet på vägen mot en färdig och antagen översiktsplan.

Annette Riesbeck, kommunstyrelsens ordförande

Hans Furn, samhällsbyggnadsutskottets ordförande

Innehåll

1 Introduktion till översiktsplanen 5

1.1 Vad är en översiktsplan? 5
1.2 Planprocess 5
1.3 Projektorganisation 6
1.4 Medborgardialoger 6
1.5 Läsanvisningar 7

2 Rättviks kommun 8

2.1 Siljansringen 9

3 Rättvik och omvärlden 10

3.1 Miljö och klimatförändringar 10
3.2 Hållbarhet och minskade resurser 10
3.3 Demografiska förändringar 11
3.4 En osäker omvärld 11
3.5 Globalisering och ökad individualisering 12
3.6 Innovation och ny teknik 12

4 Övergripande mål, planer och program 13

4.1 Vision för Sverige 2025 13
4.2 Miljömål 13
4.2.1 FN:s globala hållbarhetsmål Agenda 2030 14
4.3 Folkhälsa och social livsmiljö 15
4.3.1 Nationella folkhälsomål 15
4.3.2 Nationella mål för friluftspolitiken 15
4.3.3 Hälsa och hållbar utveckling på regional nivå 15
4.3.4 Kommunens arbete med folkhälsa 16
4.4 Regionala och lokala mål, planer och program 16
4.4.1 Dalastrategin 16
4.4.2 Destination Dalarna 16
4.4.3 Regionalt och lokalt serviceprogram 16
4.4.4 Energi- och klimatdokument 17
4.4.5 Regionala miljömål 17
4.4.6 Kommunala mål 18

5 Rättvik i framtiden 19

5.1 Vision för Rättviks kommun 2030 19
5.2 Strategiska frågor för framtiden 19
5.3 Utvecklingsstrategi 21

1 Introduktion till översiktsplanen

1.1 Vad är en översiktsplan?

Alla kommuner ska enligt plan- och bygglagen ha en översiktsplan som omfattar hela kommunens yta. Översiktsplanen ska visa kommunens viljeinriktning och grunddragen i kommunens avsikter för användningen av mark- och vattenområden. Planen är inte juridiskt bindande och ska aktualitetsprövas varje ny mandatperiod.

> En översiktsplan hjälper till med att:
> - tänka efter i god tid före,
> - se till helhet, sammanhang och fysisk struktur, snarare än till enskildheter,
> - främja en bättre miljö, enklare vardagsliv och en attraktiv kommun,
> - skapa beredskap för det oplanerade,
> - underlätta detaljplanering, bygglov och annan tillståndsprövning,
> - främja en god kommunal ekonomi.
>
> *www.boverket.se*

Översiktsplanen är övergripande. Den ska ta ställning till helheten i kommunen och ta hänsyn till alla viktiga frågor. Men översiktsplanen kan också fördjupas genom tematiska tillägg som rör allmänna intressen eller genom fördjupningar av vissa geografiska områden. Den vindbruksplan för Rättviks kommun som antogs i februari 2011 utgör ett tematiskt tillägg till översiktsplanen.

Översiktsplanen är strategisk. Den ska ge stöd inför viktiga avvägningar och ställningstaganden. Översiktsplanen ska vägleda beslut som rör framtida exploateringar, bygglov, investeringar i infrastruktur som exempelvis vägar, elektronisk kommunikation, vatten och spillvatten, samt förordnanden enligt miljöbalken som inrättandet av naturreservat och vattenskyddsområden.

Översiktsplanen är framåtblickande. Den ska lägga grunden för inriktningsbeslut för åtminstone ett par decennier framåt, i den mån utmaningar och möjligheter kan förutses.

För att översiktsplanen ska bli ett hjälpmedel i utvecklingen av kommunen krävs att den är förankrad hos såväl politiker som kommuninvånare. Översiktsplanen ska fungera som en överenskommelse mellan stat och kommun, mellan politiker och kommuninvånare, samt mellan politiker och tjänstemän om den framtida markanvändningen i kommunen.

1.2 Planprocess

Framtagandet av översiktsplanen följer en process som är reglerad i plan- och bygglagen. Först upprättas en samrådshandling med ett planförslag som ställs ut på samråd. Syftet med samrådet är att få fram ett så bra beslutsunderlag som möjligt och ge möjlighet till insyn och påverkan. Efter samrådet sammanställs och bemöts framförda synpunkter i en samrådsredogörelse. Planförslaget arbetas om utifrån inkomna synpunkter och ställs därefter ut på utställning under minst två månader. Efter utställning sammanställs de synpunkter som kommit in i ett utlåtande. Planförslaget bearbetas en

sista gång efter eventuellt inkomna synpunkter från utställningen. Om ändringarna i planförslaget är väsentliga måste planen ställas ut på nytt, om inte kan kommunfullmäktige anta översiktsplanen.

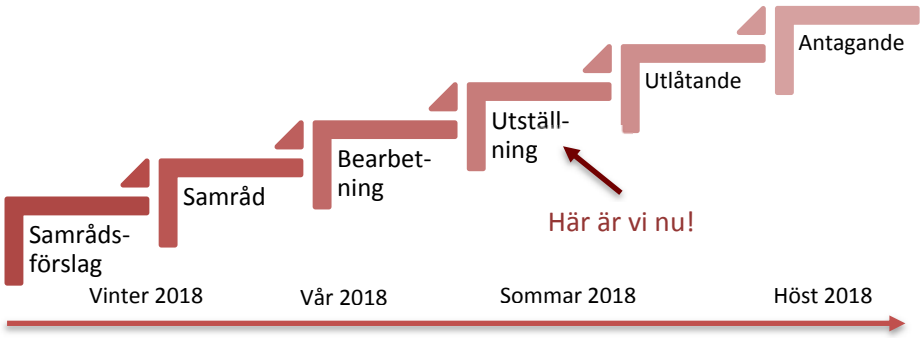

Figur 1. Översiktsplaneprocessen.

1.3 Projektorganisation

Arbetet med framtagandet av en ny översiktsplan har bedrivits i projektform under åren 2012 till 2017. Arbetet har genomförts förvaltningsövergripande med flera, såväl tjänstemän som politiker involverade. Huvudansvaret för översiktsplanen har legat på Samhällsutvecklingsförvaltningen.

Styrgruppen har varierat under arbetes gång men har i huvudsak bestått av chefstjänstemän och politiker inom de berörda nämnderna.

Under 2017 slutfördes samrådsförslaget med stöd av konsultföretaget WSP. Arbetet genomfördes parallellt och i samverkan med framtagande av en ny vision för Rättviks kommun samt en plan för landsbygdsutveckling i strandnära lägen (LIS).

1.4 Medborgardialoger

Vid sidan av den politiska styrgruppen har en referensgrupp, med representanter från föreningar och organisationer samt enskilda, följt planarbetet i ett inledande skede. Referensgruppen har träffats flera gånger och har tillfört värdefulla synpunkter och fakta i arbetet.

Under det inledande arbetet med omvärlds- och nulägesanalys hölls flera möten med medborgare ute i byarna. Totalt har arbetsgruppen bjudit in till sju byamöten där grupper av byar deltagit. Möten har hållits med byarna i Ore inklusive Furudal, Vikarbyn, Boda och Gärdsjö, södra Rättvik, västra delen av kommunen, Grändenbyarna och Sjurberg samt östra delen av kommunen. Deltagarna har gruppvis fått diskutera ett antal frågeställningar på dessa möten. Frågorna har fokuserats på hållbara transporter, bostadsförsörjning service, vatten- och avloppsfrågor samt vikten av att hålla landskapet och jordbruksmarken öppen. Sammanlagt har cirka 240 personer deltagit i dessa möten. Byamötena har givit en bra bild av angelägna frågor som måste lyftas för att byarna ska utvecklas. Särskilt frågorna om fortsatt hävd av åker- och hagmark och framtida vatten- och avloppsförsörjning har engagerat många deltagare.

I samband med byamötena hölls även två möten särskilt riktade till ungdomar vid ungdomsgårdarna i Rättviks tätort respektive Furudal. Ungdomarna diskuterade framtidsfrågor som klimatförändringar, framtida boende, service och hållbara transporter. Även dessa dialoger har engagerat deltagarna. Framtidsfrågorna har också besvarats av några gymnasieelever på

Stiernhööksgymnasiet i Rättviks tätort. Frågor som engagerar ungdomarna är miljöfrågor, där många kan tänka sig att fortsätta att åka kollektivt i framtiden samt gärna äter lokalt producerad mat. En annan viktig fråga har varit möjligheten till arbete.

1.5 Läsanvisningar

Översiktsplanen är uppdelad i fyra delar, Del 1 *Utmaningar och strategiska frågor*, Del 2 *Planeringsinriktningar*, Del 3 *Genomförande och konsekvensbeskrivning* och Del 4 *Landskapsutveckling i strandnära lägen (LIS)*.

Del 1 *Utmaningar och strategiska frågor* syftar till att identifiera de viktigaste frågorna för kommunens utveckling utifrån bland annat en omvärldsanalys och förväntad påverkan på Rättviks kommun. Omvärldsanalysen visar relevanta trender och förändringar i vår omvärld som direkt eller indirekt kan påverka kommunens utveckling. Tillsammans med kommunens vision ligger omvärldsbevakningen till grund för ett antal strategiska frågor som lyfts som särskilt viktiga för översiktsplanen. Del 1 avslutas med en övergripande utvecklingsstrategi för markanvändningen.

Del 2 *Planeringsinriktningar* innehåller riktlinjer för mark- och vattenanvändningen och den strategiska utvecklingen av kommunen. Varje avsnitt inleds med en redogörelse för relevanta planeringsförutsättningar och avslutas med planeringsinriktningar. Till avsnitten hör också kartor som visar hur kommunen avser att ta hänsyn till redovisade värden.

Del 3 *Genomförande och konsekvensbeskrivning* beskriver hur översiktsplanen ska genomföras och hållas aktuell. Den innehåller också en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) och redovisar även de konsekvenser översiktsplanen bedöms ha på sociala och ekonomiska aspekter.

Del 4 *Landskapsutveckling i strandnära lägen (LIS)* är en del av översiktsplanen, men redovisas som ett eget dokument. Del 4 redovisar förslag på landsbygdsutveckling i strandnära lägen, riktlinjer, konsekvenser samt genomförande.

Tidigare har följande tillägg till översiktsplan antagits av kommunfullmäktige, vilka fortfarande gäller:

- Vindbruksplan för Rättviks kommun, 2011.
- Vatten och avloppsplan för Rättviks kommun, 2016.

  I vatten- och avloppsplanen (VA-planen) ingår:

  - VA-översikt,
  - VA-policy,
  - VA-plan.

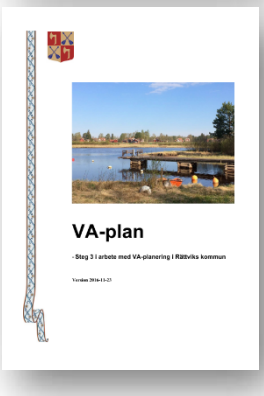

2 Rättviks kommun

Rättviks kommun omfattar de tre tidigare socknarna Ore, Boda och Rättvik. Avståndet mellan den södra delen av kommunen och kommunens nordligaste spets är 89 km. Flera stora sjöar eller sjösystem återfinns inom kommunen, bland annat Amungen, Ljugaren och den så kallade Siljansringen med del av Siljan genom Rättviken, Skattungen och Oresjön. Läget vid Siljans strand och utsikten från omgivande bergssluttningar har lockat många turister till Siljansområdet och Rättvik blev tidigt en turistort.

Rättvik i siffror

	Rättvik	Sverigemedel
Kommunyta	1 900 km^2	1 500 km^2
Invånarantal	10 856	34 466
Medelålder	48,3	41,2
Befolkningsökning*	0,8	3,6
Högskoleutbildade*	16,3	26,6
Förvärvsfrekvens*	81,7	77,9
Företagare*	10,0	6,5
Öppen arbetslöshet*	4,8	5,4

**Andel i procent, SCB 2015-2017*

Den bofasta befolkningen uppgår till knappt 11 000 invånare, men kan delar av året växa till det tredubbla i form av fritidsboende och besökare. Befolkningsstatistiken visar en positiv inflyttningstrend, om än i långsam takt. Näringslivet är småskaligt och består av många små familjeföretag med en eller ett fåtal anställda. De större branscherna i kommunen är besöksnäring, handel, träindustri samt jord- och skogsbruk.

Kommunen har en lång tradition av byggande av hus i trä och skogsbruket utgör en viktig näring. Med riklig tillgång på strömmande vatten och skog har vattenkraft och ved utgjort viktiga energikällor. På senare år har vindkraften tillkommit. Berggrunden är på många ställen kalkrik och kalkbrytning har pågått i många århundraden, än idag bryts kalk i kommunen.

Bebyggelsen i kommunen är koncentrerad till ett 60-tal byar, några bruksorter och centrala Rättvik och Furudal. De båda senare orterna är ursprungligen järnvägssamhällen som vuxit till centralorter i respektive del av kommunen. Större delen av bebyggelsen och odlingslandskapet ligger samlat utmed Siljansringen. Byarna, med många små hus belägna i klungor eller rader, skapar tillsammans med det öppna odlingslandskapet en naturlig övergång till omgivande skogslandskap. Förutom spridda byar består övriga delen av kommunen av vidsträckta skogslandskap med berg, sjöar och vattendrag.

Idag används många hus i byarna som fritidsbostäder. Gränsen mellan fritidsboende och permanentboende är flytande då många väljer att bosätta sig permanent i sitt fritidshus eller hus som använts som permanentbostad köps för fritidsboende. Många fäbodar används också som fritidsbostäder. Rena fritidshusområden är ovanliga i kommunen och koncentrerade till ett fåtal platser, främst utmed Siljan och Ljugarens stränder.

2.1 Siljansringen

Grunden till Siljanområdets topografi skapades för ca 400 miljoner år sedan då en meteorit slog ner och bildade den formation som vi idag kallar för Siljansringen. Sjöarna Siljan, Orsasjön, Skattungen, Oresjön och sjösystemet från Boda ned mot centrala Rättvik utgör kraterns yttre ring. Genom inlandsisen har kratern och de omgivande bergen därefter slipats till dagens mjuka struktur. Själva Siljansringen är omgiven av höga randberg medan kraterns centrala delar, den så kallade kupolen, utgörs av mer flack terräng.

Landskapet runt Siljan har höga natur- och kulturvärden. Områdets geologi och topografi har skapat storslagna vyer omgivna av blånande berg. Människans brukande av området genom tiderna har skapat en kulturbygd som in i våra dagar har behållit sin småskalighet vad gäller odlings- och bebyggelsestrukturen. Landskapet runt Siljan präglas idag av en dynamisk kontrast mellan de långa och vida vyerna och de småskaliga kulturmiljöerna.

De rika natur- och kulturvärdena i landskapet runt Siljan har sedan lång tid tillbaka lagt grunden för turism och rörligt friluftsliv. Dessa värden är idag klassade som riksintressanta och därför värdefulla att bevara för kommande generationer.

Naturen i Rättviks kommun är mycket varierad och spänner från orkidérika ängar till vidsträckta barrskogar. Utanför Siljansringen breder stora skogsområden ut sig. Här återfinns stora sjösystem, värdefulla finnbosättningar och bruksmiljöer med mera. Dessa miljöer har också stort värde för turism och rörligt friluftsliv och givetvis för människornas försörjning i form av jakt, fiske och jord- och skogsbruk.

Bild 1. Sjön Skattungen inom området för Siljansringen. Foto: Martin Litens.

3 Rättvik och omvärlden

Omvärldsbevakningen har genomförts med hjälp av statistik och utvecklingstrender från SCB, Boverket, SKL och välkända internationella organ som EU och FN.

Genom att studera förändringsprocesser i vår omvärld kan vi skaffa oss beredskap för framtiden. I detta kapitel sammanfattas en omvärldsbevakning med ett antal trender som vi ser i världen idag och som påverkar både globalt, nationellt, regionalt och lokalt.

Omvärldsbevakningen bygger främst på de stora, så kallade megatrender och de Sverigebilder, som används i den vision för Sverige år 2025 som Boverket tagit fram på uppdrag av regeringen.

Att försöka se dessa trenders påverkan på Rättviks kommun har betydelse för vilka frågor som översiktsplanen ska fokusera på samt hur planens strategier ska utformas.

Det finns naturligtvis fler trender att ta hänsyn till än de som sammanfattas här. Trenderna för framtiden är heller inte en exakt vetenskap utan ett försök att sia om en framtid vi inte kan veta allt om.

3.1 Miljö och klimatförändringar

Många av de stora miljöproblem som finns idag är en konsekvens av vår ökade globala levnadsstandard och våra konsumtions- och produktionsmönster. I kombination med överutnyttjande av jordens resurser, driver detta fenomen så som global uppvärmning, minskad biologisk mångfald, ökad brist på rent vatten samt jordförstörelse.

Klimatförändringarna kommer att bli mer påtagliga i världen när allt större obalanser i exempelvis vattenfördelning skapas. Detta leder till att vissa regioner kommer att lida av torka samtidigt som andra kommer få rekordstora skyfall och översvämningar. Andra pågående och väntade effekter av klimatförändringarna är stigande havsnivåer, stormar, försaltning av jordbruksmark och ökenspridning.

Läs mer om klimatförändring i Sverige och i världen på SMHI.se/forskning.

Klimatförändringarna förväntas leda till att Dalarna får varmare och torrare somrar samt att merparten av regnet kommer att falla i form av kraftiga skyfall. Vi har också varmare vintrar att vänta med stor andel nederbörd vintertid. Redan nu måste vi därför förbereda oss för de stora dagvattenmängder som kan komma att rinna av på frusna marker eller i samband med kraftiga skyfall. Risken för skred och ras kan också komma att öka i och med häftiga regn.

Med varmare klimat blir odlingssäsongen längre samtidigt som vintersäsongen minskar, vilket kan gynna såväl som missgynna de areella näringarna i framtiden. För besöksnäringens del påverkar detta vinterturismen men samtidigt finns det goda möjligheter att utveckla övriga säsonger.

3.2 Hållbarhet och minskade resurser

Med 80 miljoner fler människor på jorden för varje år som går finns det ett starkt behov att bli mer resurseffektiva och klimatsmarta. Mängden ändliga naturresurser sinar och i vissa fall är de nästan slut. Fler ska alltså dela på mindre. Andelen lättåtkomlig olja minskar och arealen jordbruksmark i världen blir allt mindre. Samtidigt ökar efterfrågan på olja och livsmedel i takt med att världens befolkning växer.

För att minska Rättviks bidrag till utarmningen av jordens resurser och hotet mot den biologiska mångfalden måste vi ta vårt ansvar och agera hållbart utifrån både sociala, ekologiska och ekonomiska förutsättningar. Genom att ta tillvara och fördela de resurser vi har och ytterligare framhålla värdet av förnyelsebar energi och förnyelsebara råvaror kan vi skapa bättre förutsättningar för kommande generationer.

3.3 Demografiska förändringar

Det har aldrig tidigare bott så många människor i städer som det gör idag. Redan nu bor hälften av världens invånare, ca 3,6 miljarder människor, i städer. År 2030 förväntas 60 procent av världens befolkning bo i städer vilket då motsvarar nästan 5 miljarder människor. Denna starka globala urbanisering känner vi även av i Sverige, med fler personer i städerna och färre kvar på landsbygden. Befolkningens medellivslängd förväntas också att öka.

SCB spår en liten minskning av befolkningen i Rättviks kommun fram till år 2030. Det grundar sig på antaganden om att födelseunderskottet kommer att öka, det vill säga antalet döda överskrider antalet födda, samtidigt som nettoinflyttningen ökar långsamt. För att försörjningsbördan inte ska bli orimligt stor i framtiden måste fler unga och barnfamiljer bosätta sig i kommunen. Rättvik har redan idag en stor andel äldre och denna trend förväntas fortsätta. Andelen äldre som behöver vård och omsorg förväntas öka med ökad levnadsålder samtidigt som det kan bli svårt att besätta tjänster inom äldreomsorgen.

3.4 En osäker omvärld

År 2014 noterades det högsta antalet stridsrelaterade dödsoffer sedan kalla krigets slut. Inbördeskriget i Syrien och andra stora katastrofer i Mellanöstern och Afrika har gjort miljontals människor hemlösa. Så länge det finns en möjlighet att få en fristad i Europa kommer många människor att fortsätta försöka ta sig hit. Ytterligare en faktor som påverkar flyktingströmmen är att det blivit lättare att förflytta sig. När välståndet stiger och kommunikationerna förbättras väljer fler att röra på sig, särskilt om levnadsvillkoren i hemlandet är dåliga.

Beroende på hur EU och Sverige agerar gällande framtida flyktingströmmar, så kommer det påverka invånarantalet i riket och i Rättviks kommun. Mottagande av en ökad global migration kommer i Rättviks fall förmodligen leda till en fortsatt ökad invandring av människor från andra länder. Det förmodas ha betydelse för skatteintäkter, sociala välfärdssystem, bostäder, arbetsmarknad, sociala strukturer etc. Det kan ge befolkningstillväxt, ny kompetens, mångkultur och ökat arbetskraftutbud. Hot som den ökade migrationen kan medföra är upplevelsen av utanförskap, arbetslöshet, oförmåga att inkludera och integrera nyanlända och främlingsfientlighet.

3.5 Globalisering och ökad individualisering

Läs mer om utmaningar för det kommunala uppdraget i SKLs omvärldsanalys ”Vägval för framtiden 3”.

Globalisering har lett till tillgång på billig arbetskraft, mycket låga priser på konsumtionsvaror och bildandet av en global medelklass. Köpvanor och åsikter hos den globala medelklassen kan ofta vara mer lika än mellan olika grupper inom det egna landet. Tillgången till internet och nya sociala nätverk har skapat en ökad individualisering. Baksidan till detta är att vi i allt mindre utsträckning blir utsatta för andras åsikter, nya perspektiv, fakta eller idéer om vi inte aktivt söker dem. Samtidigt ökar också de ekonomiska klyftorna i samhället.

Globaliseringen för världen närmare Rättvik. Att idéer, varor, pengar och nyheter sprids allt mer och snabbare tillskrivs till stora delar internet. En väl fungerande uppkoppling gör att människor kan kommunicera globalt men vara lokalt förankrade. Globaliseringen kan på detta sätt ses som en mottrend till urbaniseringen och kan t ex göra det möjligt för människor i byar och landsbygd att arbeta eller uträtta serviceärenden via nätet i sin hemmiljö.

Människor lever ut sin livsstil i ökande grad och har allt större behov av att uttrycka sin identitet. Denna individualisering leder till önskemål om fler valmöjligheter när det gäller skola, fritidsaktiviteter, arbete, handel och inte minst boende. När det gäller bostadsbyggande måste Rättvik bli bättre på att erbjuda olika typer av boende som riktar sig till alla typer av hushåll. Samtidigt som nya bostäder behöver byggas finns ett stort bestånd av hus som behöver förnyas eller förändras.

3.6 Innovation och ny teknik

Stora tekniska framsteg i världen medför att stort hopp sätts till att tekniken ska kunna lösa många av de utmaningar vi ställs inför. Nya framsteg inom medicin kan resultera i botemedel för tidigare obotbara sjukdomar och nanoteknik kan göra framtagandet av material med helt nya funktioner möjligt. Tekniken fortsätter dock att vara både lösningen och problemet. Exempelvis förväntas ny teknik kunna ersätta arbetskraft i stor skala.

En trend i den nya teknikens kölvatten som på sikt kommer att påverka Rättvik är nya drivmedel och teknikutvecklingen för fordon, t ex elbilar och höghastighetståg. Nya fordon med miljövänliga drivmedel kommer att påverka hur människor rör sig och hur infrastrukturen kommer att ta form i stadsrummet. Det ger ökade möjligheter för mer tidseffektivt och billigt resande som kan minska avstånden mellan orter, städer och regioner.

4 Övergripande mål, planer och program

Enligt plan- och bygglagen ska kommunerna ta hänsyn till och samordna översiktsplanen med relevanta nationella och regionala mål, planer och program av betydelse för en hållbar utveckling.

Utifrån denna mängd av styrdokument redovisar vi nedan de statliga och regionala mål, planer och program som anses ha störst relevans och påverkan på den översiktliga planeringen i Rättviks kommun.

4.1 Vision för Sverige 2025

Vision för Sverige 2025 är framtagen av Boverket och baseras på de runt etthundra nationella mål som på ett eller annat sätt rör fysisk samhällsplanering. Visionen består av 12 framtidsbilder om var Sverige bör vara år 2025 för att nå de satta målen för ett hållbart samhälle till år 2050. De tolv bilderna är:

- Hantera växande stadsregioner.
- Skapa en hållbar livsmiljö i och kring staden.
- Utveckla småorter och glesbygd hållbart.
- Bygga hållbart.
- Högre utbildning är motor för regional tillväxt.
- Planera långsiktigt för kortsiktiga verksamheter.
- Gynna besöksnäringen.
- Skapa internationella spårstrukturer för gods och resor.
- Regional utveckling behöver utbyggd kollektivtrafik.
- Säkerställa framtidens elförsörjning.
- Trygga rent vatten.
- Bevara tätortsnära natur, stränder, och jordbruksmarker.

De framtidsbilder som framför allt berör Rättviks kommun är *Utveckla småorter och glesbygd hållbart, Gynna besöksnäringen, Regional utveckling behöver utbyggd kollektivtrafik* samt *Bevara tätortsnära natur, stränder och jordbruksmarker*.

4.2 Miljömål

Sveriges riksdag har beslutat att vid överlämnandet av vårt samhälle till nästa generation ska de stora miljöproblemen vara lösta. Att verka för att nå detta mål är hela samhällets ansvar. I Sverige finns miljömål på nationell, regional och lokal nivå. Miljömålssystemet innehåller ett övergripande generationsmål och 16 miljömål.

Generationsmålet är det övergripande målet som visar inriktningen för Sveriges miljöpolitik.

"Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser."

Mer information om miljömålen och etappmål samt hur de förhåller sig till FN:s globala hållbarhetsmål (Agenda 2030) finns att läsa på www.sverigesmiljomål.se.

Mer information om Sveriges miljömål finns att läsa på www.miljomal.se.

Figur 2. Sveriges 16 miljömål.

Sveriges 16 miljökvalitetsmål beskriver det tillstånd i den svenska miljön som miljöarbetet ska leda till. Miljömålen omfattas av 28 etappmål, varav18 aktiva. För tio av dessa etappmål har målåret passerat.

Av de 16 miljömålen är *En storslagen fjällnatur* och *Hav i balans samt levande kust och skärgård* inte aktuella för Rättviks kommun eftersom dessa miljöer saknas inom kommunens gränser.

4.2.1 FN:s globala hållbarhetsmål Agenda 2030

Hösten 2015 antog FN 17 globala hållbarhetsmål, se figur 3. Genomförandet benämns Agenda 2030 och Sveriges regering har beslutat att Sverige ska vara ledande inom Agenda 2030 och att miljömålssystemet ska vara ledande i genomförandet i de miljömässiga delarna av Agenda 2030.

Figur 3. FNs globala hållbarhetsmål.

För miljöarbetet innebär det en möjlighet att koppla miljöfrågorna mer till sociala och ekonomiska frågor i hållbarhetsarbetet. Miljömålen bidrar till att strukturera miljöarbetet och ge stöd för en systematisk uppföljning av åtgärder och miljötillstånd och det är viktigt att det svenska och väletablerade miljömålssystemet fortsatt får finnas kvar och utvecklas i symbios med Agenda 2030.

4.3 Folkhälsa och social livsmiljö

Människors hälsa har stor betydelse för välbefinnandet. Genom rätt utformning av den fysiska miljön kan tillgängligheten öka för många utsatta grupper som barn, äldre och människor med olika funktionshinder. Genom att skapa trygga och säkra trafikmiljöer kan exempelvis fler människor välja att cykla framför att ta bilen. Attraktiva mötesplatser som tilltalar alla kan öppna upp för möten mellan unga och gamla och olika etniciteter. Naturen är en resurs för dem som söker återhämtning, frisk luft och dagsljus och inte minst fysisk aktivitet. Tillgången på grönområden på gångavstånd från förskolor, skolor och bostäder har därför stor betydelse för människors hälsa och välbefinnande.

De nationella målområdena som rör *Barns- och ungas uppväxtvillkor*, *Sunda och säkra miljöer* samt *Fysisk aktivitet* kan direkt relateras till framtida förändringar av den fysiska miljön.

Folkhälsomål:

1. *Delaktighet och inflytande i samhället*
2. *Ekonomiska och social trygghet*
3. *Trygga och goda uppväxtvillkor*
4. *Ökad hälsa i arbetslivet*
5. *Sunda och säkra miljöer och produkter*
6. *Hälsofrämjande hälso- och sjukvård*
7. *Gott skydd mot smittspridning*
8. *Trygg och säker sexualitet och god reproduktiv hälsa*
9. *Ökad fysisk aktivitet*
10. *Goda matvanor och säkra livsmedel*
11. *Minskat bruk av tobak och alkohol, ett samhälle fritt från narkotika och dopning samt minskade skadeverkningar av överdrivet spelande*

4.3.1 Nationella folkhälsomål

Sverige har en nationell folkhälsopolitik med elva målområden. Målområdena omfattar de faktorer som har störst betydelse för den svenska folkhälsan. Det övergripande målet är att skapa samhälleliga förutsättningar för god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. Särskilt angeläget är att hälsan förbättras för de grupper som är mest utsatta för ohälsa.

4.3.2 Nationella mål för friluftspolitiken

År 2012 beslutade regeringen om tio mål för friluftslivspolitiken. Det övergripande målet för friluftslivspolitiken är att stödja människors möjligheter att vistas i naturen och utöva friluftsliv.

De nationella målen som rör *Tillgänglig natur för alla, Tillgång till natur för friluftsliv, Attraktiv tätortsnära natur, Hållbar regional tillväxt och landsbygdsutveckling, Skyddade områden som resurs för friluftslivet* samt *Friluftsliv för god folkhälsa* kan kopplas till den fysiska miljön.

4.3.3 Hälsa och hållbar utveckling på regional nivå

Landstinget i Dalarna gav 2010 ut rapporten Främja hälsa – en nyckel till hållbar utveckling. Rapporten innehåller sju landmärken som är viktiga målområden för såväl folkhälsan som hållbar utveckling. Dessa är:

- Mer kroppsrörelser i vardagen.
- Mer frukt och grönt i kosten.
- Plats för föräldraskap.
- Plats för mänskliga möten.
- Balansera stressen.
- Nära till naturen.
- Nära till kulturen.

Här utkristalliseras målområdena *Mer kroppsrörelser i vardagen, Plats för mänskliga möten, Nära till naturen och Nära till kulturen* som knutna till den fysiska miljön. Arbetet med dessa målområden är vardagsnära, kräver ingen specialkompetens, berör alla oavsett ålder och social ställning, kan stimulera till delaktighet och samverkan samt ge synliga resultat på kort tid.

4.3.4 Kommunens arbete med folkhälsa

Kommunfullmäktige har antagit en lokal styrmodell för hållbar utveckling som utgår från Agenda 2030 och de 17 globala målen. Den har lokala mål inom ekonomisk, social eller ekologisk hållbarhet, där folkhälsa ingår. Kommunen har ett folkhälsoprogram med riktlinjer för folkhälsoarbetet i kommunen. I detta betonas bland annat ökad fysisk aktivitet. Programmet följs upp med treåriga handlingsplaner.

4.4 Regionala och lokala mål, planer och program

På regional nivå är det främst länsstyrelsen Dalarna och Region Dalarna som har mål, planer och program som kan kopplas till den fysiska planeringen.

4.4.1 Dalastrategin

Dalastrategin utgör en bred överenskommelse om gemensamma åtaganden för att gagna Dalarnas välstånd. En central funktion för Dalastrategin är att vara underlag för dialog mellan den nationella och regionala nivån om prioriteringar inom länets tillväxtarbete. Dalastrategin för också dialog med den lokala nivån om prioriteringar inom det lokala och mellankommunala tillväxtarbetet.

I Dalastrategin anges inriktningen av arbetet med Dalarnas utveckling genom en gemensam vision och ett antal målbilder. Därefter redovisas ett antal vägval med prioriterade insatsområden. Det är framför allt vägvalen Tillgänglighet och infrastruktur samt Livskvalitet och attraktionskraft som syftar till den fysiska planeringen. Detta genom att betona behovet av goda kommunikationer för både näringsliv och personer samt betydelsen av att kunna attrahera människor till att vilja leva och verka i Dalarna genom ökat bostadsbyggande och attraktiva livsmiljöer.

Det är Region Dalarna, kommunalförbundet som samlar alla länets kommuner och landstinget Dalarna, som tar fram Dalastrategin.

4.4.2 Destination Dalarna

Region Dalarna driver tillsammans med de största destinationsbolagen i Dalarna ett strategiskt arbete inom besöksnäringen med visionen att Dalarna ska bli norra Europas ledande och mest spännande besöksregion. Destination Dalarnas mål till år 2020 är att skapa 3 miljoner nya gästnätter, att öka med 5 % i tillväxttakt, skapa 35 000 nya bäddar samt att investera 10 miljarder kronor vilket man hoppas ska ge 2 200 nya arbetstillfällen och en ökad omsättning på 2,2 miljarder kronor.

I arbetet med visionen för besöksnäringen i Dalarna är Rättviks kommun en viktig pusselbit. Rättviks kommun är ett populärt besöksmål med sina många evenemang och sitt natursköna läge vid Siljans strand.

4.4.3 Regionalt och lokalt serviceprogram

Dalarnas regionala serviceprogram 2014-2018 har som ambition att alla invånare, företagare och besökare i Dalarna ska ha tillgång till rimlig

kommersiell service. Serviceprogrammet är ett stöd för kommunerna i deras arbete med planeringen av servicen på landsbygden och Rättviks kommun har en serviceplan för 2015-2018 som beskriver den viktigaste tillgängliga servicen som finns på landsbygden i form av kommersiell-, ideell- och offentlig service. Planen behandlar fem befintliga lanthandlare och andra servicegivare i Bingsjö, Dalfors, Boda kyrkby, Furudal och Vikarbyn. Planens primära mål är att lanthandeln och andra servicegivare som kompletterar varandra ska finnas kvar på de fem prioriterade orterna och om det inte är kommersiellt möjligt ersättas med väl fungerande servicepunkter.

4.4.4 Energi- och klimatdokument

En Energi- och klimatstrategi för Dalarna har tagits fram 2012 av länsstyrelsen. I denna redovisas sex strategiska områden av vikt för att få ett energi-intelligentare och klimatsmartare Dalarna. Till varje strategiskt område föreslås viktiga insatsområden. Transportsnålare fysisk planering är ett insatsområde för persontransporter och förbättrade etableringsprocesser för vindkraft är ett insatsområde för förnybar energi. I båda fallen spelar översiktsplanen en viktig roll.

Länsstyrelsen har även utarbetat Klimatanpassningsstrategi 2020 med syfte att kommunerna och privata aktörer i länet ska skaffa sig beredskap inför framtida klimatförändringar. Rapporten går igenom sex olika sektorer; kommunikationer, tekniska försörjningssystem, befintlig samt planerad bebyggelse, areella näringar och turism, natur- och kulturmiljön samt människors hälsa. Rapporten redovisar förslag på åtgärder samt positiva och negativa konsekvenser. I arbetet med klimatanpassning har Rättviks kommun ett ansvar genom den fysiska planeringen.

4.4.5 Regionala miljömål

Länsstyrelsen samordnar det regionala arbetet för att uppnå de svenska miljömålen. Dalarnas miljömål består av de nationella målen och ett regionalt framtaget åtgärdsprogram för åren 2018-2022.

Miljömålen har där det bedömts som lämpligt anpassats till förhållandena i Dalarna. Dalarna står inför samma stora utmaningar som resten av landet där effektivisering av energianvändning och transporter, utveckling av giftfria och resurssnåla kretslopp, bättre hushållning med mark och vatten samt att värna natur- och kulturmiljövärden är primära miljöfrågor för framtiden. De frågor som särskilt behöver uppmärksammas i Dalarna är bland annat föroreningar i mark och vatten på grund av en lång industrihistoria samt den unika timmerbebyggelsen.

Det regionala åtgärdsprogrammet omfattar totalt 208 olika åtgärder fördelade på 79 åtgärdsområden inom 14 olika sektorer. Kommunerna har ett stort ansvar och ska vara delaktiga i genomförandet av åtgärdsprogrammet.

Exempel på åtgärder som berör Rättviks kommun:

- Omställning av kommunernas fordonsflotta.
- Kompetenssatsningar för kommunala planerare och beslutsfattare inom hållbar samhällsutveckling.
- Kommunsatsning för miljömålen (Länsstyrelsens samarbetar och stöttar länets kommuner i miljömålsarbetet).
- Värna åkermarken i samhällsplaneringen.
- Delta i våtmarkssatsning inom jordbruket.

LÄS MER!
Åtgärdsprogram för Dalarnas miljömål 2018-2022

- Genomföra praktiska stödinsatser vid artrika ängsmarker.
- Delta i diverse forum och nätverk som rör skogsbruk.
- Bilda kommunala naturreservat.
- Delta i kartläggning av omarronderingsområden.
- Verka för mer förnyelsebar energi inom kommunen.
- Arbeta mer med energieffektivisering hos det lokala företagandet.
- Delta i Byggdialog Dalarna och den särskilda satsningen på timmerbyggnader.
- Arbeta aktivt för en hållbar upphandling.
- Arbeta aktivt för hållbar handel.
- Minska matsvinn inom kommunal förvaltning.
- Arbeta fram kommunal avfallsplan.

Rättviks kommun har inga egna framtagna lokala miljömål utan arbetar efter de regionala och nationella målen. Ovanstående satsningar och åtgärder är i olika faser och en del ännu inte påbörjade.

4.4.6 Kommunala mål

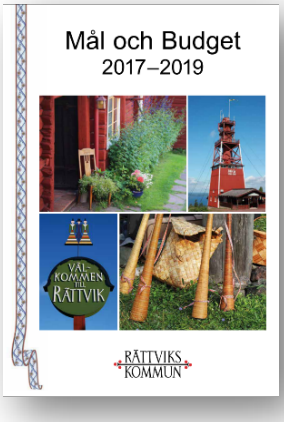

Kommunens årliga mål- och budgetdokument.

Kommunen tar årligen fram ett politiskt styrdokument som anger de kommungemensamma mål som ska beaktas när förvaltningarna upprättar sina verksamhetsplaner. De kommunövergripande målen behandlar:

- Ekonomi och effektivitet.
- Befolkning.
- Barn, ungdomar och skola.
- Vård, omsorg och omtanke.
- Arbetsmarknad, näringsliv.
- Boende och samhällsplanering.
- Infrastruktur och skydd.
- Demokrati och delaktighet.
- Kultur och fritid.
- Miljö och hållbarhet.
- Attraktiv arbetsgivare.

Av dessa berör alla utom Ekonomi och effektivitet samt Attraktiv arbetsgivare på något sätt utvecklingen av den fysiska miljön i kommunen. Då de prioriterade insatserna kopplade till respektive mål kan ändras från år till år redovisas inte dessa i översiktsplanen.

5 Rättvik i framtiden

Översiktsplanen har en viktig roll som måldokument och vägvisare mot en mer hållbar framtid. För att översiktsplanen ska bli ett verktyg i arbetet mot den önskvärda framtiden behöver ställningstaganden och strategier i översiktsplanen harmoniera med kommunens vision för framtiden.

5.1 Vision för Rättviks kommun 2030

Hösten 2017 antog kommunfullmäktige en ny vision för Rättviks kommun. Visionen är en framtidsbild som beskriver hur det ska vara i kommunen år 2030 och ska ligga till grund för det gemensamma arbetet med att utveckla Rättvik.

Rättvik, där tradition möter framtid!

Rättvik är en tillväxtkommun som genom att vara ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbar tar ansvar för kommande generationer.

I Rättvik finns attraktiva och varierande boendemiljöer i hela kommunen. En väl fungerande samhällsservice, unik natur och ett rikt kultur- och fritidsutbud bidrar till att våra invånare och besökare upplever en god livskvalitet.

Vi bemöter alla människor på ett kompetent och respektfullt sätt och våra medborgare, unga som gamla, känner sig delaktiga.

Rättviks näringsliv präglas av god tillväxt, entreprenörsanda och småskalighet. Företagen känner tillit till kommunens verksamheter och de upplever vårt samarbete som mycket gott.

Kommunen utvecklas i en positiv riktning eftersom vi har modet att ifrågasätta och pröva nytt. Vårt trygga samhälle är inkluderande och för oss som bor här är mångfald och jämlikhet en självklarhet. Vi känner stolthet över vår bygd och alla bidrar utifrån sin förmåga och sitt engagemang.

Vi ser utmaningar som möjligheter och fokuserar på resultat.

5.2 Strategiska frågor för framtiden

Utifrån omvärldsanalysen, de nationella, regionala och lokala mål som finns samt visionen för kommunen har följande frågor lyfts fram som strategiskt viktiga för kommunens utveckling:

Befolkningsutveckling och bostadsförsörjning

En positiv befolkningstillväxt behövs för att kommunen ska kunna fortsätta att utvecklas. Möjlighet till sysselsättning, tillgång till god samhällsservice och ett gott utbud av varierat boende är viktigt för att Rättvik ska vara en attraktiv bostadskommun. Kommunen ska kunna erbjuda olika typer av boende med olika upplåtelseformer i olika lägen så att alla som önskar kan erbjudas en attraktiv bostad. Befolkningsutvecklingen i kommunen, där medelåldern blir allt högre, ska användas som en fördel.

Näringslivets utveckling

Hållbara företag är motorn i den tillväxt Rättvik eftersträvar och målet är att Rättvik ska vara den bästa kommunen att driva företag i. För att stödja näringslivet ska tillgången på planlagd mark och lokaler samt framkomligheten och tillgängligheten stärkas i hela kommunen. För framtiden är det viktigt att arbeta aktivt med kompetensförsörjning, pendling, utbyggd IT-infrastruktur samt insatser kopplat till service på landsbygden.

Landsbygdsutveckling

Möjligheter för boende och tillgång till samhällsservice på landsbygden ska säkras och utvecklas. Genom att erbjuda tomter i attraktiva, strandnära lägen kan nya invånare flytta in till byarna samtidigt som befintlig service stärks. Utbudet av fungerande och attraktivt landsbygdsboende är en styrka i Rättviks kommun.

Fortsatt hävd av det öppna landskapet

Det öppna kulturlandskapet kring byarna utgör en viktig del av Siljansbygdens attraktionskraft och har under lång tid lockat besökare till trakten. Markerna har under generationer försett människor med mat och samtidigt öppnat upp landskapet och skapat långa siktlinjer med vackra vyer. På såväl kort som lång sikt är det mycket viktigt att dessa marker kan fortsätta att hävdas.

Infrastruktur och hållbara kommunikationer

Hållbara kommunikationer och transporter är viktiga för en attraktiv tillväxt- och boendekommun. Att bygga ut gång- och cykelvägnätet, medverka till att kollektivtrafiken utvecklas och erbjuda pendlarparkeringar i anslutning till kollektivtrafikstråk är viktiga uppgifter för framtiden. Detta främjar även besöksnäringen. För att få fler att välja mindre miljöpåverkande fordon behövs också beteendeförändringar.

Vatten- och avloppsförsörjningen

För att kunna bygga på landsbygden behövs godkända vatten- och avloppslösningar. Många hushåll i kommunen har enskilda anläggningar och på grund av faktorer, som tät bebyggelse, olämpliga markförhållanden, förorenat grundvatten och vattendrag i närområdet, kan det vara svårt att hitta bra vatten- och avloppslösningar. För att möjliggöra för framtida byggnation i våra byar och på landsbygden behöver vatten- och avloppsförsörjningen vara en prioriterad fråga.

Trygghet och säkerhet genom hela livet

Alla som bor i eller besöker vår kommun ska kunna känna sig trygga och säkra i hemmet, på arbetet, i den offentliga miljön och under resan. Genom att tidigt i den fysiska planeringen uppmärksamma risker, beakta säkerhetsaspekter och planera för tillgänglighet kan tryggheten förstärkas och riskerna minimeras.

Ett öppet, jämlikt och inkluderande samhälle

Mångfald och jämlikhet ska vara en självklarhet för invånarna i Rättviks kommun. Genom att kommunen har ett arbetssätt som uppmuntrar till dialog och samverkan kan invånarnas delaktighet i samhällsplaneringen stärkas.

Delaktighet föder gemenskap vilket bidrar till trivsel och stolthet över bygden.

5.3 Utvecklingsstrategi

En övergripande utvecklingsstrategi har tagits fram utifrån kommunens vision och de strategiskt viktiga frågorna för kommunens utveckling. Utvecklingsstrategin illustrerar hur kommunen ser på sin framtida utveckling och markanvändning samt ligger till grund för planeringsinriktningarna. Strategin illustreras på karta i slutet av detta avsnitt och förklaras i text nedan.

Primära serviceorter

Rättviks kommun ska ha starka serviceorter som bidrar till både offentlig och kommersiell service. Genom att främja bebyggelseutveckling och infrastruktursatsningar samt öka tryggheten, tillgängligheten och kvaliteten på den yttre miljön kan serviceorterna stärkas till nytta för såväl boende som besökare.

De primära serviceorterna är Rättvik, Vikarbyn, Furudal och Boda kyrkby. Detta är kommunens fyra största orter med befintlig service i form av bl.a. handel och offentlig verksamhet. Dessa serviceorter ska främjas genom bebyggelseutveckling, infrastruktursatsningar och övriga kommunala satsningar.

Sekundära serviceorter

Dalfors och Bingsjö är sekundära serviceorter som är viktiga för omkringliggande landsbygd. Här finns befintlig service i form av småskalig handel. Översiktsplanen pekar inte ut några *större* kommunala satsningar för bebyggelseutveckling på dessa platser, men det är angeläget att behålla den service som finns och främja etableringar som innebär utveckling och förstärkt service.

Utvecklingsstråk

Längs riksväg 70 och 69 samt längs länsväg 301 finns stråk av vikt, sett till både regionen och kommunen. Dessa utvecklingsstråk förbinder de primära serviceorterna inom kommunen samt kommunen med omkringliggande större orter i regionen. Längs utvecklingsstråken ska bebyggelseutveckling i befintliga tätorter och byar främjas för att förbättra förutsättningarna för service och kollektivtrafik.

Utvecklingsområde

I anslutning till de primära serviceorterna och längs utvecklingsstråken finns områden där bebyggelseutveckling, infrastruktursatsningar och övriga kommunala satsningar bör främjas för att ge bättre förutsättningar för service och kollektivtrafik samt stärka de primära serviceorterna. Utvecklingsområdena ligger inom en radie av 5-6 km från en primär serviceort.

Transportstråk

I väst-östlig riktning finns i kommunen två viktiga stråk för transporter. Det ena går längs länsväg 296/301, som förbinder kommunen med Orsa respektive Edsbyn/Alfta, det andra längs Bingsjövägen, som går på riksväg 50 i Falu kommun.

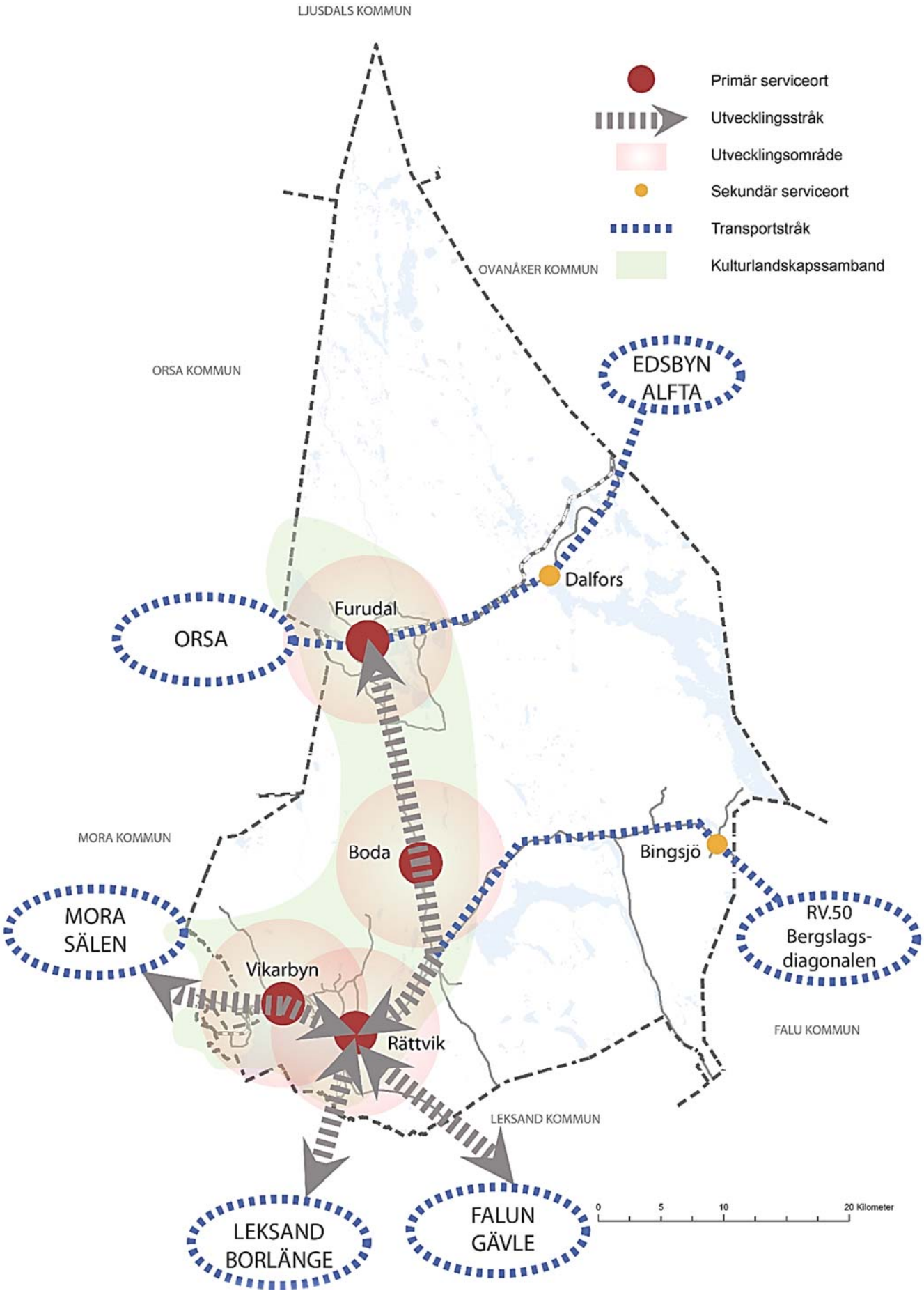
LJUSDALS KOMMUN
OVANÅKER KOMMUN
ORSA KOMMUN
MORA KOMMUN
FALU KOMMUN
LEKSAND KOMMUN
Primär serviceort
Utvecklingsstråk
Utvecklingsområde
Sekundär serviceort
Transportstråk
Kulturlandskapssamband
EDSBYN
ALFTA
Dalfors
Furudal
ORSA
Boda
Bingsjö
MORA
SÄLEN
RV.50
Bergslags-
diagonalen
Vikarbyn
Rättvik
LEKSAND
BORLÄNGE
FALUN
GÄVLE
0
5
10
20 Kilometer